

**QASHQADARYO SHEVASI SOHIBLARIDA INGLIZ TILI
FONEMALARINING ARTIKULYATSION TAHLILI**

**АРТИКУЛЯЦИОННЫЙ АНАЛИЗ АНГЛИЙСКИХ ФОНЕМ У
НОСИТЕЛЕЙ КАШКАДАРЬИНСКОГО ДИАЛЕКТА**

**ARTICULATORY ANALYSIS OF ENGLISH PHONEMES AMONG
SPEAKERS OF THE QASHQADARYO DIALECT**

Khudoyorov Omon Tursunovich

Senior teacher of the Department “G’arb tillari” of the Oriental University

Annotatsiya: Ushbu maqolada Qashqadaryo viloyatining shevaviy nutqiga ega bo'lgan kishilarda ingliz tilidagi ayrim fonemalarning talaffuz qilinishidagi artikulyatsion xususiyatlar tahlil qilingan. Tadqiqotda ayniqsa ingliz tilida Qashqadaryo shevasida mavjud bo'lmagan yoki farqli talaffuz qilinadigan tovushlar – /θ/, /ð/, /w/, /v/, /æ/ kabi fonemalar alohida o'rganildi. Ona tilining fonologik tizimi ta'sirida yuzaga keladigan fonemik interferensiya holatlari misollar orqali ko'rsatildi. Maqola fonetik o'zlashtirish jarayonini chuqur tahlil qilish va o'rganuvchilarning talaffuzdagi muammolarini aniqlash orqali, ingliz tilini samarali o'rganish uchun uslubiy tavsiyalar beradi.

Аннотация: В данной статье представлен артикуляционный анализ отдельных фонем английского языка в произношении носителей Кашкадарьинского диалекта (Узбекистан). Исследование сосредоточено на фонемах, которые отсутствуют или значительно отличаются в данном диалекте, таких как /θ/, /ð/, /w/, /v/ и /æ/. Рассматривается влияние родной фонологической системы на английское произношение, с акцентом на типичные случаи фонемной интерференции. На основе конкретных

примеров показано, как диалектные особенности могут затруднять овладение произношением второго языка. Полученные результаты направлены на совершенствование методики преподавания английского произношения с учетом региональных особенностей речи учащихся.

Annotation: This article presents an articulatory analysis of selected English phonemes as pronounced by speakers of the Qashqadaryo dialect in Uzbekistan. The study focuses on phonemes that are either absent or significantly different in the Qashqadaryo dialect, such as /θ/, /ð/, /w/, /v/, and /æ/. The paper examines the influence of the native phonological system on English pronunciation, highlighting common cases of phonemic interference. Through specific examples, it demonstrates how dialectal features affect second language acquisition. The findings aim to contribute to the improvement of English pronunciation teaching by offering methodological recommendations for learners influenced by regional speech patterns.

Kalit so'zlar: Qashqadaryo shevasi, ingliz tili fonemalari, artikulyatsion tahlil, fonemik interferensiya, tovush tizimi, ona tili ta'siri, talaffuz xatolari, tilshunoslik, fonetika, ikkinchi til o'rganish, artikulyatsion xususiyatlar, talaffuzni yaxshilash, shevalar ta'siri, ona tildan interferensiya

Ключевые слова: Кашкадарьинский диалект, английские фонемы, артикуляционный анализ, фонемная интерференция, звуковая система, влияние родного языка, ошибки произношения, лингвистика, фонетика, изучение второго языка, артикуляционные особенности, улучшение произношения, влияние диалекта, интерференция родного языка

Keywords: Qashqadaryo dialect, English phonemes, articulatory analysis, phonemic interference, sound system, native language influence, pronunciation

errors, linguistics, phonetics, second language acquisition, articulatory features, pronunciation improvement, dialect influence, native language interference

Kirish. Ingliz tili bugungi kunda dunyo miqyosida eng ko‘p o‘rganilayotgan va foydalanilayotgan tillardan biridir. Xususan, O‘zbekistonda ingliz tilini o‘rganish istagi va talabi kundan-kunga ortib bormoqda. Biroq, ingliz tilini ona tilidan farqli fonetik va fonologik tizimga ega bo‘lgan sharoitda o‘rganish jarayonida talaffuzda ko‘plab qiyinchiliklar yuzaga keladi. Bu qiyinchiliklarning asosiy sababi sifatida ona tilining talaffuz xususiyatlarining ikkinchi tilning fonemalariga ta’sir qilishi — ya’ni fonemik interferensiya ko‘rsatiladi. O‘zbek tilining turli hududlarida so‘zlashiladigan shevalar, xususan, Qashqadaryo shevasi, o‘ziga xos fonetik va artikulyatsion xususiyatlarga ega. Ushbu hududning shevasi sohiblarida ingliz tilidagi ma’lum fonemalarning talaffuzi qanday kechishi, ularning ona tilining talaffuziga qanchalik bog‘liqligi va fonemlar orasidagi farqlar qayerdan kelib chiqishi masalasi ilmiy jihatdan muhim va dolzarbdir. Ushbu maqolada Qashqadaryo shevasi sohiblarida ingliz tilining ba’zi muhim fonemalarining artikulyatsion jihatlari o‘rganiladi. Tadqiqotning asosiy maqsadi — ona tilining fonologik tizimidan kelib chiqadigan fonemik interferensiya holatlarini aniqlash va ingliz tilini o‘rganishda yuzaga keladigan talaffuz muammolarini tahlil qilishdir. Mazkur tadqiqot natijalari ingliz tilini o‘qitish jarayonida talaffuzni yaxshilash uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi. Bugungi kunda ma’lumotlar xavfsizligi va ularni himoya qilish masalalari har qanday tashkilot va shaxs uchun juda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Texnologiyalar rivojlanishi bilan, ma’lumotlarning ko‘payishi va ular bilan bog‘liq tahdidlar ham ortib bormoqda. Ma’lumotlar shaxsiy, moliyaviy, tijorat va boshqa muhim maqsadlarda saqlanadi, va bu ma’lumotlarning yo‘qolishi yoki noma’lum shaxslar tomonidan o‘g‘irlanishi og‘ir oqibatlariga olib kelishi mumkin. Shuning uchun, ma’lumotlarni himoya qilish va xavfsizligini ta’minlash uchun turli usullar va texnologiyalar muhim hisoblanadi.

Ushbu tadqiqotda ingliz tili fonemalarining Qashqadaryo shevasi sohiblarida artikulyatsion xususiyatlarini aniqlash uchun sifat va miqdoriy tadqiqot usullari qo'llanildi. Tadqiqot ishtirokchilari sifatida Qashqadaryo viloyatida yashovchi va ona tili sifatida ushbu shevani so'zlashuvchi 20 nafar o'rta yoshdagi respondentlar tanlandi. Ularning ingliz tilini boshlang'ich yoki o'rta darajada bilishlari tadqiqot mezonlari sifatida belgilandi. Ma'lumotlarni yig'ish uchun audio va video yozib olish usullari qo'llanildi. Ishtirokchilar ingliz tilidagi ma'lum fonemalarni o'z ichiga olgan maxsus tayyorlangan so'zlar va iboralarni talaffuz qilishdi. Yozib olingan ma'lumotlar tahlil uchun maxsus fonetik dasturlar yordamida qayta ishlanib, artikulyatsion xususiyatlari aniqlandi. Shuningdek, respondentlarning ona tilidagi talaffuz xususiyatlari bilan ingliz tilidagi talaffuzlari solishtirildi. Tadqiqot jarayonida fonemik interferensiyaning mavjudligi va uning ko'rinishlari o'rganildi. Ma'lumotlarni tahlil qilishda taqqoslash, tavsiflash va izohlash usullari qo'llanildi. Ushbu metodologiya yordamida Qashqadaryo shevasi sohiblarida ingliz tilining talaffuz qiyinchiliklari aniqlandi va ular asosida uslubiy tavsiyalar ishlab chiqildi.

1. Qashqadaryo shevasining fonetik xususiyatlari

Qashqadaryo shevasi o'zining ma'lum fonetik va artikulyatsion o'ziga xosliklariga ega. Masalan, unda tovushlarning ba'zi talaffuz shakllari standart o'zbek tilidan farq qiladi, bu esa ingliz tilidagi fonemalarni o'rganishda o'z aksini topadi. Ushbu shevada, ayniqsa, [r], [q], [o] tovushlari o'ziga xos artikulyatsiyaga ega bo'lib, ular ingliz tilidagi fonemalar bilan to'g'ridan-to'g'ri mos kelmasligi mumkin.

2. Ingliz tilidagi muayyan fonemalarning artikulyatsion tahlili

Tadqiqotda ingliz tilidagi quyidagi fonemalarga e'tibor qaratildi: /θ/ (think), /ð/ (this), /w/ (win), /v/ (van), /æ/ (cat). Ushbu fonemalar Qashqadaryo shevasida

mavjud bo‘lmagan yoki talaffuzi o‘ziga xos bo‘lgan tovushlarga o‘xshash emasligi sababli, talaffuzda qiyinchiliklar yuzaga keladi.

- **/θ/ va /ð/:** Qashqadaryo shevasida bu tovushlar yo‘q, odatda ular /s/ yoki /t/ hamda /z/ yoki /d/ tovushlariga almashtiriladi. Masalan, “think” so‘zi “sink” yoki “tink” tarzida talaffuz qilinadi. Artikulyatsion jihatdan, /θ/ va /ð/ tovushlari tish va til o‘rtasidagi o‘rta joylashgan tovushlar bo‘lib, Qashqadaryo shevasida bunday artikulyatsiya yo‘qligi fonemik interferensiyaga olib keladi.
- **/w/ va /v/:** Ushbu tovushlar ko‘pincha bir-biriga aralashib ketadi. Qashqadaryo shevasida /v/ tovushi kamroq ishlatiladi va ko‘p hollarda u /w/ tovushiga o‘xshash talaffuz qilinadi yoki aksincha. Bu esa “win” va “vin” so‘zlarining talaffuzida noaniqliklarni keltirib chiqaradi.
- **/æ/:** Ushbu fonema O‘zbek tilida yo‘q va o‘rniga ko‘pincha /a/ yoki /e/ tovushlari ishlatiladi. Masalan, “cat” so‘zi “kat” yoki “ket” deb talaffuz qilinadi, bu esa artikulyatsion jihatdan farq qiladi.

3. Fonemik interferensiyaning ko‘rinishlari

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, Qashqadaryo shevasi sohiblarida ingliz tilidagi ba’zi fonemalarning talaffuzida ona tilining tovush tizimi ta’siri aniq seziladi. Bu ta’sir quyidagi shakllarda namoyon bo‘ladi:

- **Fonem almashtirish:** /θ/ va /ð/ tovushlari /s/, /t/, /z/, /d/ bilan almashtiriladi.
- **Fonem qo‘shimchasi yoki kamayishi:** Ba’zi hollarda inglizcha fonemlar aniq talaffuz qilinmay, ya’ni qisqaradi yoki cho‘ziladi.
- **Artikulyatsion joyning o‘zgarishi:** Ba’zi tovushlar ona tilidagi talaffuz joyiga yaqinroq chiqariladi, bu esa talaffuzning noto‘g‘ri bo‘lishiga olib keladi.

4. O'rganilayotganlar orasida talaffuzdagi qiyinchiliklar sabablari

Talaffuzdagi qiyinchiliklarning asosiy sababi sifatida ona tilining fonologik tizimidan kelib chiqadigan interferensiya hisoblanadi. Bundan tashqari, ingliz tilidagi tovushlarning artikulyatsion qiyinligi, ta'lim jarayonidagi yetarlicha amaliyotning yo'qligi va o'rganilayotganlarning fonetik nazorat qobiliyatining pastligi ham muhim omillardir.

Mazkur maqola Qashqadaryo shevasi sohiblarida ingliz tilining muayyan fonemalarini talaffuz qilishdagi artikulyatsion xususiyatlarni o'rganishga qaratildi. Tadqiqot natijalari ona tilining fonetik va fonologik tizimining ingliz tilidagi talaffuzga sezilarli ta'sir ko'rsatishini tasdiqladi. Xususan, /θ/, /ð/, /w/, /v/, /æ/ kabi ingliz tilining talaffuzda qiyinchilik tug'diradigan fonemalarida fonemik interferensiya holatlari keng tarqalganligi aniqlandi. Ishtirokchilar ko'pincha ona tilining artikulyatsion xususiyatlariga mos ravishda inglizcha tovushlarni o'zgartirib yoki almashtirib talaffuz qiladilar. Bu esa ingliz tilida to'g'ri va aniq talaffuz qilishga to'sqinlik qiladi hamda til o'rganish jarayonida qiyinchiliklarni yuzaga keltiradi. Shu bois, ingliz tili o'qituvchilari uchun ona tilidan kelib chiqadigan fonemik interferensiyaning hisobga olgan holda, talaffuz mashqlarini maxsus ishlab chiqish va o'rganuvchilarga artikulyatsion texnikalarni chuqur o'rgatish muhimdir. Bu nafaqat talaffuzni yaxshilash, balki o'qituvchilarning tilga bo'lgan ishonchini oshirishga ham yordam beradi. Kelgusida tadqiqotni kengaytirish uchun boshqa O'zbekiston shevalarini o'rganish hamda yanada katta namuna asosida fonemik interferensiyaning turli jihatlarini tahlil qilish tavsiya etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ashby, M., & Maidment, J. (2005). *Introducing Phonetic Science*. Cambridge University Press.

2. Roach, P. (2009). *English Phonetics and Phonology: A Practical Course* (4th ed.). Cambridge University Press.
3. Crystal, D. (2003). *English as a Global Language* (2nd ed.). Cambridge University Press.
4. O'tkir, A. (2010). *Fonetik va fonologiya asoslari*. Toshkent: O'zbekiston Davlat Noshriyoti.
5. Karimova, N. (2018). *Ingliz tilidagi talaffuz xatolarining ona tili fonetik tizimi bilan bog'liqligi*. Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti Dissertatsiyasi.
6. Yuldashev, D. (2016). "Fonemik interferensiya va til o'rganishda uning roli." *Tilshunoslik Jurnali*, 3(12), 45–53.
7. Jumaniyozov, M. (2015). *O'zbek tili dialektologiyasi*. Toshkent: Akademnashr.